

Anadolu'da artık, Anadolu parsı yok. Son Anadolu parsı 1974 yılında Beypazarı'nda vuruldu. Değil gelecek nesiller, şimdiki nesiller bile onu tanımıyor. Doğal popülasyonu yok olan kelaynakların son bireyleri Birecik'te koruma altına alınmıştı. Şimdi, neredeyse son kelaynak çiftinin ne zaman öleceği bekleniyor. Kardelenlerin doğal popülasyonunun ne kadar olduğu bilinmiyor. Kim gidip kardelenleri sayacak? Lâle soğanları 1550'lerde Hollanda'ya götürülmüş. Keşke biraz da kendimize ayırsaydık. Tüm bunlar, doğadaki canlı cansız varlıkları korumanın, saklamanın önemini ortaya koyuyor. Sahi nerede saklamalıydık, nasıl korumalıydık bunarı? Bu görev kime düşüyordu?

Neden Ulusal Doğa Tarihi Müzesi?..

DÜNYANIN çoğu uygar ülkesinde birkaç yüzyıl önce, ABD'de ise geçtiğimiz yüzyılda kurulmuş olan ulusal doğa tarihi müzeleri o ülkelerin canlılarla ilgili en önemli bilimsel araştırma kuruluşlarından biridir. Özellikle gelişmiş ülkelerde önem verilen bu tür kuruluşlara, sahip olmayan ülke sayısı zamanımızda pek azdır.

Bu kuruluşlar, ülkelerinin canlılarını (bitki ve hayvan) ziyarete açarak, hem kendi ülkeleri hem de dünyanın biyolojik ve jeolojik yapısını tanıtırken, diğer yandan da bu konularda araştırma yaparlar. Bu nedenle, bu kuruluşların, halka açık bölümlerinin yanında, yalnız araştırmacılara açık bölümleri de bulunur. Doğa müzelerindeki materyaller kurutulmuş veya doldurulmuş olarak muhafaza edilirler.

Türkiye fauna (hayvanlar) ve flora (bitkiler) açısından dünyanın pek çok ülkesinden daha zengin bir ülke olduğu için, biyolojik çeşitlilik açısından dünyada kıta özelliğinde bir ülke olarak ün yapmıştır. Ülkemiz Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında bir

köprü durumundadır. Bu kadar zengin biyolojik çeşitliliğe sahip bir ülkede yaşamamıza rağmen, ülkenin canlı demirbaşları olarak nitelendirilebilecek flora ve faunamızı gereken ölçüde saptamış ve dünya bilim alemine tanıtılabilecek değiliz. Bunun en önemli nedeni, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze 70 yıldan fazla bir zaman geçmesine rağmen, bu işlevleri üstlenebilecek ulusal doğa tarihi müzesinin hâlâ kurulamamış olmasıdır.

Çoğunlukla üniversiteler ile kamuya ait diğer araştırma kuruluşlarında çalışan uzmanlar tarafından toplanan hayvan ve bitkilerin değerli örnekleri ile jeolojik değerlerin büyük bir kısmı, uluslararası koruma koşullarına göre korunamamakta, bunların gelecekleri ancak toplayıcının yaşam süresi, hevesi ve imkânları ile sınırlı olmaktadır. Toplayıcıların hayatları

sona erdiğinde, hatta emekli olduklarında, topladıkları materyalin korunamaması ve çeşitli nedenlerle yok olması, ülkemizde maalesef çok sık yaşanmaktadır.

Ülkemizde kurutulmuş bitki örneklerinin muhafaza edildiği herbaryumlar (bitki müzeleri) ile jeolojik örneklerin bulunduğu MTA Tabiat Tarihi Müzesi gibi kuruluşlar bulunmasına rağmen, hayvan örneklerinin saklandığı müzelerin eksikliği fazlasıyla hissedilmektedir. Bitki örneklerinin çoğunun uluslararası yöntemlerle korunduğu ise şüphelidir. Bitki ve hayvan örnekleri, ideal koşullar altında çalışan bir müzede saklanmadığı takdirde zamanla bozulur, çeşitli zararlılar tarafından yenir veya tahrip edilir. Jeolojik materyallerde ise başka problemler ortaya çıkar.

Bu müzelerin dünya ülkelerinin pek çoğunda, hatta Türkiye'ye göre daha az gelişmiş sayılabilecek komşu ülkelerde bile bulunmasına rağmen, ülkemizde şimdiye kadar bunların kurulamamış olması devletimiz için büyük bir kültür eksikliği ve kusuru olarak görülmelidir. Bunun yanı sıra, yurdumuz doğasını ve biyolojik zenginliğimizi iyi bilen yabancı bilim adamları, geçen yüzyıllarda olduğu gibi, halen, açık veya gizli bir şekilde ülkemizden biyolojik materyal toplayarak kendi müzelerinin daha da zenginleşmesi için çaba göstermektedirler. Bu tip müzelerin tesisi geciktiği takdirde, nadir bulunan diğer bitki ve hayvan türleriyle jeolojik değerlerimiz, zamanla yabancı müzelere aktarılmış olacak ve yerli uzmanlar bu örnekleri incelemek için, şimdiye kadar olduğu gibi, gelecekte de devamlı yurt dışına bağımlı kalacaklardır.

Müzeler Nerede, Nasıl Kurulmalı?

Ulusal doğa tarihi müzelerinin kurulma amaçları şöyle sıralanabilir:

Bu kuruluşlar, bilimsel araştırma kuruluşu olmalarının yanında, eğitim-öğretim işlevi de görürler. Gelişmiş ülkelerde, bu müzeler her gün binlerce öğrenci ve halk tarafından ziyaret edilir, öğretmenler tarafından bir çeşit laboratuvar olarak kullanılırlar.

Bu müzeler, kendi ülkelerindeki-ler başta olmak üzere, dünyadaki ilginç bitki ve hayvan örnekleri ile jeolojik materyallerin belirli uluslararası yöntemlere göre müze materyali haline getirilerek, yüzyıllarca saklandığı kuruluşlardır.

Toplanan materyaller üzerinde o ülkenin bilim adamları, yabancı bilim adamları, hatta amatörler bilimsel çalışmalar yapabilirler.

Toplanan materyallerden halkın ilgisini çekecek olanlar, belli yöntemlerle hazırlanarak, ayrı sergi salonlarında ziyarete açılır.

Ulusal müzeler, bilimsel ortamların yoğun olduğu, araştırma yapacak kişilerin kolayca doküman sağlayabileceği şehirlerde kurulmalıdır. Böylece, hem kuruluş daha hızlı gelişme sağlayabilecek hem de daha büyük

bir kitle müzeden faydalanabilecektir. Müzelerin kurulma yerlerinin saptanmasında diğer bir önemli konu ise, bunların kuruldukları yerlerde veya yakınlarında bu tip kuruluşların önemine yürekten inanan, zamanının çoğunu büyük bir özveri ile bunların gelişmesi için harcayabilecek, hevesli kişilerin bulunmasıdır.

Bu tip müzeler anıtsal binalarda kurulabilir. Müze binaları yeni yapılacaksa, bunların gelecekte anıt niteliği taşıyacakları göz önünde bulundurularak inşa edilmelidir. Gelişmiş ülkeler müze binalarını yıllar, hatta yüzyıllar öncesinden özel olarak yaptırmışlar ve bu binalar, zamanımızda anıt özelliği kazanmışlardır. Bazı ülkelerde ise eski saraylar restore edilerek müze haline getirilmiştir. Müzelerin bina ihtiyaç programları, barın-

diracağı kısımlar ve bunların işlevlerinin gerektirdiği özelliklere dayanılarak hazırlanır ve geliştirilir.

Doğa müzeleri, örneklerin derlenip, sınıflanarak uygun koşullarda

saklandığı ve bu örnekler üzerinde araştırma yapılmasını sağlayarak, doğanın çeşitli özelliklerinin kavranmasına yardımcı olan kuruluşlardır. Örnekleri derleme hızı, müze çalışanlarının çalışma hızına, çalışmanın desteklenmesine, yardım ve bağışların alınma hızına bağlıdır. Hiçbir doğa müzesi yalnızca o kuruluşta çalışanların koleksiyonlarını içermez. Bu nedenle müze binasının tasarımı, buraya dışarıdan gelecek koleksiyonların çeşidi ve büyüklüğü de düşünülerek, koleksiyonların mutlaka genişleyeceği ve ek yer gereksiniminin ortaya çıkacağı da göz önünde bulundurulur, gelecekte kolayca büyütülebilmeğe uygun, modüler özellikte yapılmalıdır. Doğa müzelerinde yürütülen araştırmalar yoğun kütüphane kullanımını gerektirir. Araştırmacılar kendilerinden önce yapılan çalışmaların

bulgularını değerlendirmeden kendi çalışmalarını yönlendiremez ve ulaştıkları sonuçları irdeleyemezler. Örneğin, ülkemizde bu tip bir müzede bitki veya hayvan sistematigi konusunda çalışan bir bilim adamı (taksonomist), araziden topladığı bir örneğin yeni bir tür olduğunu anlamak için, zengin bir müze materyali yanında, en azından ülkesine komşu olan ülkelerin (ideali dünyanın) flora veya fauna kitaplarının, floristik ve faunistik makalelerin yayımlandığı dergilerin bulunduğu zengin bir kütüphaneye sahip olmak zorundadır.

Doğa müzeleri bir yandan bilimsel araştırmalar yaparken, öte yandan doğal çevre hakkındaki bilgi ve örnekleri ziyaretçilerin anlayabileceği bir şekilde onlara sunarlar. Günümüzde, daha çok öğrenim çağındaki nesillere yönelik olan bu hizmetler

Doğanın Yaşatıldığı Bir Başka Mekân Botanik Bahçesi

Botanik bahçeleri, bilimsel ve ekonomik açıdan önemi taşıyan bitkilerin yetiştirilerek, sergilendiği ve halka tanıttığı birer araştırma ve kültür kuruluşudur. Bu bahçelerde, ülkenin ve dünyanın ilginç ve ekonomik önemi olan bitkileri halka canlı olarak tanıtılır. Bu bahçelerde, bitki tanıtımının yanında, türler üzerinde değişik amaçlarla bilimsel çalışmalar da yapılır. Botanik bahçelerinin bu iki işlevi dışında, endemik bitkiler olarak adlandırılan, bulunduğu ülkenin veya dünyanın çok sınırlı bir bölgesinde yetişen bitki türlerinin geleceğini garantiye alma görevleri de vardır. Böylece, çok sınırlı alanlarda yetişen ve doğal yetiştirme ortamlarında meydana gelebilecek olaylar sonucunda ortadan kalkan bitkiler de botanik bahçelerinde yetiştirilerek gelecek nesillere sunulabilir. 1986 yılında, Kanarya Adaları'nda yapılan uluslararası bir toplantıda, özellikle bu konu üzerinde durulmuş ve botanik bahçelerinin diğer görevlerinin yanında, doğanın korunması ve kaybolma tehlikesi altındaki bitki türlerinin devamını sağlanması konusunda önemli rolleri olduğu da vurgulanmıştır.

Botanik bahçeleri, belirtilen amaçlara hizmet etmenin yanında, botanikçiler, zoologlar, doğa ko-

rumacılar, bitki yetiştiricileri, değişik bitki grupları ile ilgilenen demekler, bahçe kulüpleri, bahçe sahipleri, diğer botanik bahçeler, endüstri tasarımcıları, peyzaj mimarları, öğretmenler, öğrenciler, ressamlar, güzel sanatların diğer dallarıyla uğraşanlar ve genel kamuoyunun da ilgi alanı içine girer.

Botanik bahçeleri ile yalnız ağaç, ağaçsı ve çalı formunda bitkilerin bulunduğu arboretum denen bahçeleri ayırt etmek oldukça zordur. Botanik bahçeleri ve arboretumlar son zamanlarda birbirine giren bir yapı kazanmıştır. Başka bir deyişle, burlanı yapı ve amaçları eskiden birbirinden farklıyken, günümüzde, arboretumların otsu bitkilerin de yetiştirildiği kısımları, botanik bahçelerinin ise odunlu bitkilerden oluşan koleksiyonları bulmaktadır. Bunların derece, çeşitlilik, amaç ve işlevleri birbirinden farklı olabilir. Ancak, genel tanımları şöyle yapılabilir:

Arboretum: Farklı türlere ait odunlu (ağaç, çalı ve çalmsı) bitkilerin yetiştirildiği, bunların etiketlenmiş örneklerinin bulunduğu sınırlı bir bölgedir.

Botanik Bahçesi: Kültürel, estetik, bilimsel ve ekonomik amaçlara hizmet eden çok sayıda cins ve türden oluşan, devamlı korunan bir koleksiyona sahip bir kuruluştur.

Korunan bitki koleksiyonlarına sahip olan yerler tanımının içine botanik bahçeleri, ünlü kişilere ait ve halka açık özel bahçeler, rekreasyonel amaçlı parklar, tarihi restorasyon alanları, halka ve ticarete açık sergi bahçeleri ile yol kenarlarında kurulmuş çitler bile girebilir. Ancak, botanik bahçelerini bu yerlerden ayıran en önemli fark, onların eğitimsel ve bilimsel sorumlulukları olduğundan, bu bahçelerdeki bitkilerin üzerinde, toplandıktan yerin adı, dünyadaki yayılışı ve bilimsel adı gibi bilgileri taşıyan bir etiket bulundurma zorunluluğunun olmasıdır.

Arboretumlar ve botanik bahçeleri şu konularda etkinlikte bulunabilirler:

1. Canlı bitki materyalini etiketli olarak halka sergileme

2. Yeni bitki türlerinin kültüre alınmalarını sağlama
3. Doğal alanlardan yeni bitkiler bulup yetiştirerek onları sergileme
4. Bitki islahı, melezleme ve sınıflandırmayı konu alan bilimsel araştırmalar yapma
5. Sürekli olarak gelişen kurulmuş bitkilerin saklandığı bir müze (herbarium) oluşturma
6. Zengin bir kütüphane oluşturma
7. Çeşitli araştırma laboratuvarları kurma
8. Tropiklerden kutuplara kadar değişik bölgelerde yetişen ilginç bitkileri yetiştirme ortamlarına uygun olarak, bahçe veya özel olarak inşa edilmiş seralarda yetiştirme
9. Bitki yetiştirme çalışmalarına katkıda bulunma
10. Ekolojik araştırmalar için doğal alanların korunmalarını sağlama
11. Gen havuzlarını koruma ve kurma çalışmalarını sağlama
12. Yapılan çeşitli bilimsel araştırmalarda elde edilen bilgileri yayınlama

Botanik Bahçelerinin Dünü-Bugünü

Eski Mısır'da ve Mezopotamya'da, halk arasında kullanılan bitkilerin yetiştirildiği botanik bahçelerinin bulunduğu, ancak bunların, bilimsel çalışmalara hizmet etme amacıyla kurulmadıkları bilinmektedir. Bilim ve eğitim amacına dönük ilk botanik bahçesinin Atina'da, Aristonun öğrencisi olan Teophrastus tarafından kurulduğu kabul edilir.

Romalılar, özellikle tıbbi bitkilerin yetiştirildiği ufak bahçeler kurmuşlardır. İlk botanik bahçeleri, tıbbi bitkileri tanıtmak ve onlardan ilaçlar (tıbbi amaçla kullanılan bitki organları) sağlamak amacıyla 8. yüzyılda kiliseler tarafından kurulmuştur, 16 ve 17. yüzyıllarda, botanik bahçelerinde tıbbi bitkiler yanında sebze ve meyvelerin de yetiştirilmesine başlanmıştır. Bu devirdeki bahçeler, kiliselerden çok, tıp fakültelerinin birer yan kuruluşu olarak ortaya çıkmışlardır.

Bilimsel amaçlı ilk botanik bahçesi, 1543'de Luca Ghini adlı Botanik profesörü tarafından İtalya'nın Pisa şehrinde kurulmuştur ki, bu bir Üniversite Botanik Bahçesi'dir. Bu bahçeden sonra, 1545'de Padua ve Floransa'da ve 1567'de de Bologna'da bahçeler kurulmuştur. Avnupa'nın diğer

sürekli veya geçici sergilerle gerçekleştirilmektedir. Böylece, diğer ziyaretçilerle birlikte, özellikle genç neslin, doğanın biyolojik ve jeolojik yapısı ve korunması konusunda bilgilendirilerek, eğitilmesine ve bilinçlendirilmesine çalışılmaktadır.

Bu nedenlerle, bina tasarımında bitki, hayvan ve jeoloji materyallerinin saklanması için herbaryum, zo-

oloji ve jeoloji müzelerine; kütüphaneye gibi yalnız araştırmacılara açık salonlara ve halka açık sergi salonlarına yer verilmelidir. Ayrıca, ziyaretçilere slayt gösterisi ve film gösterimi yapılabilecek, bilimsel toplantıların gerçekleştirilebileceği toplantı salonları da bulunmalıdır. Özetle söylemek gerekirse, bir müze, Yönetim ve İdari Hizmetler Bölümü; Araştırma Kolek-

siyonları ve Araştırma Hizmetleri Bölümü; Araştırma Kütüphanesi; Sergi Alanları ve Sergi İle İlgili Hizmet Birimleri; Tuvalet, Kafeterya, Kalorifer Daıresi vb. yardımcı alanlar olmak üzere beş ana bölümden oluşur.

Doğa müzeleri, buldukları ülkenin canlı (biyolojik) ve cansız (jeolojik) doğa materyallerini saklamakla beraber, komşu ülkelere başla-

ülkelerinde kurulan en eski bahçeler şunlardır: Hollanda'da Leiden (1587), Fransa'da Montpellier (1593), Almanya'da Heidelberg (1593) ve Berlin (1846), İsveç'te Upsala (1655), İngiltere'de Edinburgh (1670), Kew (1760) ve Cambridge (1762). Piza'daki Botanik Bahçesi günümüze kalmamakla birlikte, diğerleri zaman içinde gelişerek bugüne ulaşmışlardır. Ayrıca, büyük şehirlerin çoğunda yeni bahçeler de kurulmuştur.

Botanik bahçelerinin ABD'de kurulmasına ise, geçen yüzyılın ortalarından itibaren başlanmış olup, bunların en tanınmışları Missouri (1859), Harvard Üniversitesi'ndeki Arnold Arboretumu (1872) ve New York (1891) Botanik Bahçeleri'dir. ABD'de halen 155 kadar botanik bahçesi bulunmaktadır.

Botanik bahçeleri, temelde üç farklı kaynak (devlet, üniversiteler ve belediyeler) tarafından desteklenirler. Bunlar, sözü edilen kaynaklardan birine bağlı olsalar da, ülkenin ya da yörenin varlıklı işadamları, endüstri kuruluşları, vakıf ve demekler maddi destek olmakla bahçelerin devamlılıklarını sağlarlar. Bir botanik bahçesi, ülke ve dünya bilimine katkıda bulunmasının yanında, kurduğu yörenin halkına doğa sevgisini aşılar, onlara doğal bitkileri veya kendi ülkelerinde yetişmeyen ilginç bitkileri tanıtarak, doğanın korunmasına katkıda bulunarak, dış ülkelere bu bahçeleri görmek ya da bilimsel çalışmalar yapmak amacıyla gelen turistleri ve bilim adamlarını çekerek, dolaylı olarak ülkenin turizm sektörüne de katkıda bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki varlıklı kişilerden bazıları vasiyetlerini, servetlerinin bir kısmını ya da bazen tamamını, botanik bahçelerinin gelişmesine katkıda bulunacak şekilde düzenlemektedirler.

Botanik bahçeleri, farklı amaçlarla kurulabilmekte ve gelişmelerini o amaca yöneltmektedirler. Örneğin, üniversitelere bağlı olanlar, diğerlerine göre daha sınırlı olanaklara sahip olduklarından, daha çok bilimsel amaçlara hizmet edecek şekilde kurulmuşlardır. Devlete bağlı olanlar, doğa koruma, çevre sorunları gibi konularla ilgili bilimsel araş-

tırmalar yapmanın yanında, halka doğayı tanıtarak sevdirmek ya da rekreasyonel amaçlara hizmet etmeyi hedeflemektedirler. Belediyelere bağlı olanlar ise, daha çok bağlı oldukları şehrin olanaklarına ve ihtiyaçlarına dönük çalışmalar yapmaktadırlar. Hangi amaçla kurulursa kurulsun, botanik bahçeleri, botanikçi, peyzaj mimarı, bitki yetiştirici ve işahçıları ile genetikçilerin birlikte ve uyum içinde çalıştıkları yerlerdir.

Türkiye'de iyi niyetli ve bitkilere meraklı bazı belediye başkanlarının botanik bahçesi adı altında kurdukları bahçeler gerçek anlamda botanik bahçesi olma niteliğini taşımamaktadır. Çünkü, bir botanik bahçesinde dikkat edilmesi gereken en önemli konuların başında, o bahçede yetişen bitkilerin kökenlerini yani toplandıkları ülke veya yerin adı ile bilimsel adlarının belirtildiği etiketlerin olması ve bu bitkilerin devamlılıklarının sağlanması gelir.

Türkiye'de, batılı standartlara mümkün olduğunca uygun olarak çalışan tek botanik bahçesi Ege Üniversitesi'ne bağlı olarak, 1960'lı yıllarda İzmir'de kurulmuştur. İlk yıllarda hızla gelişen bu bahçe, yurtdışındaki diğer üniversite bahçelerinde de olduğu gibi gelişme hızını son yıllarda kaybetmiştir. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi bünyesinde kurulmuş olan botanik bahçesi ise ancak, fakülte öğrencilerine dönük çalışmalarda kullanılabilir.

Türkiye'de çağdaş standartlara uygun olarak kurulu iki arboretum bulunmaktadır. Bunlardan biri, yaklaşık 30 yıl önce kurulan ve İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'ne bağlı olan Atatürk Arboretumu, diğeri ise özel bir kuruluş olan Karaca Arboretumu'dur. Atatürk Arboretumu üniversiteye bağlı olmanın sıkıntılarına, Karaca Arboretumu ise özel olmanın avantajlarına sahiptir.

Gerçek anlamdaki bir ulusal botanik bahçesi artık yurdumuzda da kurulmalıdır. Komşu ülkeler arasında, en zengin bitki türlerine sahip olduğumuz halde, ulusal bir botanik bahçesine sahip olmamak düşündürücü bir konudur. Bu konuda en akılcı yol, devletin desteklediği ulusal bir botanik bahçesi ve bazı büyük şehirlerde belediyelerle özel idarelere bağlı botanik bahçeleri kurulmasıdır. İlk kurduklarında pek gözelecek olmayacakları, yıllar geçtikçe gelişecekleri ve bugün gelişmiş ülkelere hayranlıkla gezilen bahçelerin de ilk kurduklarında bugünkü durumlarında olmadıkları unutulmalıdır. Bu konudaki ilk adımı daha fazla zaman yitirmeden atılması gerekmektedir.

Dünyanın başka hiçbir ülkesinde yetişmeyen 3.000'e yakın endemik bitki türüne sahip olan Türkiye, doğal olarak yetişen bütün tohumlu bitki türlerinin sayısı açısından, Avrupa kıtasında yetişen bitki türlerine yakın sayıda (Avrupa'da 12.000 yurdumuzda 9.000 tür) bitki zenginliğine sahiptir. Zengin bir floristik kompozisyona sahip olan Türkiye'de kurulacak bir botanik bahçesinin, dünyada kısa zamanda haklı bir şöhrete ulaşacağı, özellikle dünyanın başka bahçelerinde bulunmayan, endemik bitkilerin yetiştirileceği ve bu bitkileri görmek için turist de çekeceğinden, kuruluğu şehre ekonomik yararlar sağlayacağı açıktır.

Türkiye'de botanik bahçelerinin kısa süre içinde kurulmaması halinde, bilinçli yetişen ve doğa koruma konusunda bize göre bu sorunları daha şiddetle hissedecek olan gelecek nesiller, bu konuda geç kaldığı için, bizi pek hayırla anmayacaklardır. Özellikle, son 50 yıl içinde hızla gelişen ve endüstrileşen yurdumuzda, bazı bitki türleri ortadan kalktığından, gelecekte belki de çok değerli bazı özellikleri ile kullanılacak bitkilerden yararlanma olanakları da böylece kaybolmaktadır. Unutulmalıdır ki, bu yurdun nimetlerinden, bizim gibi, gelecek nesillerin de yararlanma hakkı vardır. Doğa Tarihi Müzeleri ile Botanik Bahçelerinin bir görevi de biyolojik zenginlikleri koruma yolları bulmak ve bunları uygulamaktır.

arak, dünyadaki diğer ülkelere ait canlı materyaller ile bunlar hakkındaki yayınları da bünyelerinde bulundurmak zorundadırlar.

Bu materyaller uluslararası standartlara göre, müze materyali haline getirilmeli ve sistematik olarak gruplandırılarak korunmalıdır. Müzeye verilen materyallerin usulüne uygun olarak korunması çok önemlidir. Bu konuda çok titiz ve hassas olmak, müzeye konan materyalin yüzyıllar boyu zarar görmeden saklanmasını sağlamanın yanı sıra, bu materyallerin saklanmasıdaki titizliği gören araştırmacı ve amatörlerin koleksiyonlarını müzelere vermelerinde, hediye etmelerinde özendirici bir rol oynayacaktır ki, bu konu müze koleksiyonlarının zenginleşmesi açısından çok önemlidir.

Türkiye'de henüz bir ulusal doğa müzesinin kurulmamış olması, yapılan çeşitli floristik, faunistik ve jeolojik çalışmalarda toplanan materyallerin iyi korunmaması ve bazılarının yok olması bir yana, bu konularda araştırma yapanların, yurtdışına bağımlılıklarını da zamanla arttırmakta ve döviz kaybına yol açmaktadır.

Geçen yüzyıllarda, özellikle yabancı araştırmacıların Türkiye'den topladıkları materyaller, yurtdışında saklandıkları müzelerin en önemli ve değerli koleksiyonlarını oluşturmuşlardır. Örneğin, Türkiye bitkile-

rinden oluşan zengin koleksiyonlar Edinburgh, Kew, Cenevre, Berlin herbaryumlarının önemli koleksiyonlarında yer almaktadır. Türkiye bitkileri ile ilgili çalışmalar yapanlar bu herbaryumlarda çalışmak zorundadır. Halbuki, bu müzeler Türkiye'de kurulmuş olsaydı, materyallerin en azından bazılarının eş örnekleri ülkemize getirilebilecekti. Yeni yapılan çalışmalarda toplanan materyaller bu müzelerde bulunacağından Türk biyologlarının yurtdışına bağımlılıkları bir dereceye kadar önlenenecekti. Hayvan örnekleri için de durum aynıdır.

Faunistik, floristik ve jeolojik araştırmaları, halen eğitim ve öğretimden artan zamanlarda üniversitelerde görevli olan öğretim üyeleri ve çalıştıkları kamu kuruluşunun olanaklarından yararlanan bazı elemanlar gerçekleştirmektedir. Bu tip araştırmaların, müzelerde bütün zamanı-

nı yalnız araştırmaya ayırabilecek yani tam zamanlı olarak çalışabilecek kişilerce yapılması Türkiye'nin biyolojik yapısının daha kısa zamanda öğrenilmesini sağlayacaktır. Ayrıca, bu müzelerde kurulacak sergilerle halkın doğayı tanıması ve onu korumayı öğrenmesi sağlanacaktır.

Bugüne kadar, bu müzelerin Türkiye'de kurulamaması, sözü edilen amaçların gerçekleştirilememesine sebep olmuştur. Bu durum, Cumhuriyet'ten sonra çağdaş bir ülke olma yolunda olan Türkiye'nin, biyolojik zenginliğiyle ters orantılı olarak, dünya ülkeleri arasında hak ettiği yeri almasını da önlemiştir. Bilindiği gibi, dünya ülkelerinin saygınlığında ekonomi, nüfus vb. etmenlerle birlikte, kültürel konular da önemli rol oynar. Bu kültürel konuların başında da müzeler gelir. Türkiye'de özellikle etnografik ve arkeolojik zenginliği yansıtan pek çok müze bulunmasına rağmen, hâlâ bir Ulusal Doğa Tarihi Müzesi'nin olmaması, önemli bir eksikliklerdir.

Tuna Ekim

Prof.Dr., Gazi Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü

Kaynaklar:
Aktüre, T. "TÜBİTAK Doğa Tarihi Müzesi Bütçe Program Önerisi", (Yayınlanmamış Rapor) Ankara: TÜBİTAK Yayıncılık Enstitüsü Yayını, 1982.

Ekim, E. "Botanik Bahçesi Planlama Kriterleri ve Çankaya (Ankara) Botanik Bahçesi Örneği Üzerine Bir Araştırma", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: A.D. Zet. Fak. Peyzaj Mimaris Bölümü, 1991.

B İ L İ M M E R K E Z İ

gösteri birimi proje yarışması

BİLİM MERKEZİ VAKFI

Istanbul'da bir Bilim Merkezi kurulması için harekete geçen
Bilim Merkezi Vakfı ile TÜBİTAK,

Bu Bilim Merkezi'nin bel kemiğini oluşturacak gösteri araçlarının tasarımı için
Türkiye çapında bir yarışma açtı.

Yarışma, doğa bilimleri ile ilgilenen tüm meraklılara,

öğrencilere, öğretmenlere, üniversite öğretim elemanlarına açıktır.

Yarışma sonucu finale kalan gösteri birimi projeleri, imal edilerek,

Bilim Merkezi salonlarında sergilenecek, kamunun yararlanmasına sunulacaktır.

• Y a r ı Ő m a Ő a r t n a m e s i •

Tanım: "Gösteri Birimi", temel bilimlerin herhangi bir alanındaki bir doğa yasasının işleyişini; merak uyandırıcı, eğlendirici ve şaşırtıcı bir şekilde görselleştiren ya da algılanabilir hale getiren, kişinin bu temel doğa yasasını gözlemleyerek veya yaşayarak algılamasını ve kavramasını sağlayan, görece ucuz malzemeden dayanıklı olarak imal edilebilecek, herhangi bir nesne ya da cihazdır. Bu nesne ya da cihaz yalnızca izlenmek için olabileceği gibi, kişinin aktif katılımını gerektirecek bir deney de olabilir. Temel bilimler kavramı, matematik, fizik, kimya, biyoloji, astronomi ve jeoloji bilimlerini ve bunların alt dallarını kapsar.

Amaç: Yarışmanın düzenlenmesindeki amaç, temel bilimler konusunda kişilerin sahip olduğu ilgi ve merakın, kamuya açık bir bilim ve kültür eserine dönüşmesine, kamuoyunda temel bilimlere ve bu konudaki araştırmalara ilgi uyandırılmasına katkıda bulunmaktır.

Katılma koşulları: Projeler, bir "Katılım Başvurusu"na eklenmiş olarak gönderilmelidir. "Katılım Başvurusu" bir dosya kağıdını geçmemeli ve aşağıdaki bilgileri içermelidir;

- 1) Katılımcının adı ve soyadı, okuduğu okul, çalıştığı işyeri ya da ev adresi, telefon numaraları.
- 2) Projenin ismi: Projeye bir isim verilmelidir.
- 3) Proje Tanımı: Bu başlık altında, en fazla üç satırlık bir cümle ile, projenin hangi temel doğa yasasına ilişkin olduğu yazılmalıdır. Projeler özgün olmalıdır.
- 4) Proje Özeti: Bu başlık altında, birkaç cümle ile, proje konusu nesne ya da cihazın ilgili doğa yasasını ne şekilde algılanabilir hale getirdiğini anlatan bir özet yazılmalıdır.
- 5) Proje, taslak çizim olarak hazırlanacaktır.
- 6) "Katılım Başvurusu" katılımcı tarafından imzalanmalıdır.

"Katılım Başvurusu"na eklenecek proje, düşünülen nesne ya da cihazı çizimler ve açıklamalar yardımıyla açık seçik anlatabilmeli, yapan kişinin fikrini, ayrıca bir açıklamaya gerek duyulmaksızın ortaya koyabilmelidir.

"Katılım Başvurusu" ve projeler, en geç 21 Kasım 1996'da ulaşacak şekilde, aşağıdaki adrese posta ile ya da elden gönderilmelidir.

Bilim Merkezi Vakfı

"Gösteri Birimleri Proje Yarışması"

Barbaros Bulvarı, Haşırın Caddesi 67

Sinanpaşa İş Merkezi Kat 5 80690

Beşiktaş/Istanbul

Değerlendirme Ölçütleri: Projeler, izleyenler ya da kullananlar için tehlike yaratmamalıdır.

Projelerin değerlendirilmesinde, bilimsel içerik, özgünlük, yaratıcılık, görsel etki, uygulanabilirlik, yalınlık, anlaşılabilirlik, sunuş biçimi gibi ölçütler temel alınacaktır.

Değerlendirme: Projeler bir ön eleme jürisi tarafından değerlendirilecektir. Ön elemeyi geçen projeler, bilim adamları, eğitimciler, tasarımcılar ve sanatçılardan oluşacak bir jüri tarafından değerlendirilerek birincilik, ikincilik ve üçüncülük ile mansiyon ödüllerini kazananlar belirlenecektir.

Ödüller: Birinciye 100 Milyon, ikinciye 75 Milyon, üçüncüye 50 Milyon TL para ödülü ve değer bulunan projelere mansiyon ödülleri verilecektir.

Sonuçların açıklanması: Yarışmanın sonuçları, Mart 1997'de Bilim Şenliği kapsamında yapılacak bir toplantıda kamuya duyurulacak ve ödüller dağıtılacaktır.

Bilgi İçin: Bilim Merkezi Vakfı Tel: 0.212. 227 66 90 Fax: 0.212. 258 00 58